

Olesen, Finn

Working Paper

Betydningen af Keynes' metodologi for aktuel makroøkonomisk forskning - en Ph.D. forelæsning

IME Working Paper, No. 77

Provided in Cooperation with:

Department of Environmental and Business Economics (IME), University of Southern Denmark

Suggested Citation: Olesen, Finn (2007) : Betydningen af Keynes' metodologi for aktuel makroøkonomisk forskning - en Ph.D. forelæsning, IME Working Paper, No. 77, University of Southern Denmark, Department of Environmental and Business Economics (IME), Esbjerg

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/83110>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

**Betydningen af Keynes' metodologi for
aktuel makroøkonomisk forskning
- en Ph.D. forelæsning**

Finn Olesen

August 2007

Alle rettigheder forbeholdes instituttet (IME). Mekanisk eller fotografisk gengivelse af dette WORKING PAPER eller dele heraf er uden instituttets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende lov om ophavsret. Undtaget heraf er uddrag til anmeldelser.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatteren, 2007

Redaktør: Eva Roth

Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
IME WORKING PAPER 77/07

ISSN 1399-3224

Finn Olesen
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
Syddansk Universitet, Esbjerg
Niels Bohrs Vej 9-10
6700 Esbjerg
Tel.: 6550 1514
Fax: 6550 1091
E-mail: finn@sam.sdu.dk

Abstract

Abstract: In the history of economic thought many Post Keynesian scholars offer a distinct interpretation of John Maynard Keynes's **General Theory**. One of the fundamentals of Post Keynesianism in this regard is the statement that the way Keynes understood economics can not be understood correctly if one does not take the methodology of Keynes into account. And Keynes could rightfully be said to have started a methodological as well as a theoretical revolution in economics. In the present paper the content of the methodology of Keynes is highlighted followed by a discussion to what extent this methodology could be said to have influenced modern macroeconomics. Most weight in this respect is given to a presentation of some core elements of the Keynes-like tradition of Post Keynesianism.

Jeg skal takke Jesper Jespersen for værdifulde kommentarer til den oprindelige version af dette papir.

En tidligere version af nærværende artikel dannede baggrund for min Ph.D. forelæsning, der fandt sted den 8. marts 2007 på Roskilde Universitetscenter.

Table of contents

1.	Introduktion	7
2.	Om Keynes' metodologi.....	8
3.	Bastard keynesianisme	14
4.	Uligevægtstilgangen	16
5.	Ny keynesianisme.....	18
6.	Den post keynesianske tænkning.....	20
7.	En afrunding	28
8.	Litteratur	31

1. Introduktion

Med især fremkomsten af **The General Theory** gav John Maynard Keynes startskuddet til en revolution i økonomisk teori på det teoretiske såvel som på det metodologiske plan.¹ Eksempelvis er makroøkonomiske teorier efter 1936 uden et væsentligt fokus på indkomstdannelsesproblematikken formålsløse og futile. Og i henseende til netop indkomstdannelsesproblematikken for nu at nævne et væsentligt aspekt fik Keynes sat en teoretisk revolution i værk, som indtil nu har vist sig at være af en blivende værdi, om end der i mange – de fleste – værker gives en præsentation af problemstillingen, der i bedste fald kan siges at udgøre en selektiv fortolkning af budskabet i **The General Theory**. Mindst lige så væsentlig er hans revolution på det metodologiske plan. At se samfundet og dermed også den økonomiske sfære som et åbent og et foranderligt socialt system med indbyggede sti-afhængige kontekstuelle strukturer, hvori de økonomiske agenter med imperfekt viden må danne sig forventninger til en fundamental og ukendt fremtid, er at se konturerne af et økonomisk univers for sig, som er af en helt anderledes evolutionær karakter, end hvad der kan indeholdes i en økonomisk mainstream referenceramme. Men sin revolutionerende kraft til trods har Keynes' metodologiske forståelse haft langt sværere ved at slå afgørende igennem inden for det makroøkonomiske genstandsfelt, end hvad tilfældet synes at være for hans mere teoretiske dimension; i hvert tilfælde for udvalgte dele heraf. For begge revolutioners vedkommende kan man sammenfattende sige, at der fra Keynes' side var tale om en art realisme projekt. Problemstillingen for ham var den centrale: hvordan kan den økonomiske teori bringes i en bedre overensstemmelse med den makroøkonomiske virkelighed.

I nærværende papir er det hensigten at sætte fokus på Keynes' metodologiske revolution. Først dennes gennemslagskraft på den makroøkonomiske teori nærmere skal belyses, følger i det næste afsnit et konkret bud på, hvori Keynes i sin metodologiske forståelse var revolutionerende i forhold til den økonomiske mainstream tænkning. Så til Keynes' potentielle gennemslagskraft. I det mind-

1 For en belysning af indholdet i den keyneske revolution kan der eksempelvis henvises til fremstillingerne i Jespersen (2002), Davidsen (2004) og Olesen (2007:Bidrag 3).

ste fire bud på en fortolkning af Keynes' makroøkonomiske gennembrud kan opstilles. I afsnit 3 og 4 belyses kort henholdsvis, hvad Joan Robinson som en aktiv deltager i kredsen omkring Keynes i midten af 1930'erne med rette har benævnt for bastard keynesianismen (den neoklassiske syntese), som for en lang periode i realiteten var *fortolkningen* af Keynes, og dernæst den uligevægtsprægede tankegang, som i hvert tilfælde for en stund synes at byde på et relevant alternativ til den makroøkonomiske mainstream tænkning. Afsnit 5 og 6 introducerer den ny keynesianske henholdsvis den post keynesianske skole i sin Keynes-like version. Mens introduktionen til den førstnævnte skole er yderst kortfattet og skitseagtigt, lægges hovedvægten i dette papir på en belysning af den post keynesianske tænkning, idet denne skole, set med denne forfatters øjne, i realiteten er den mest retvisende fortolkning af de centrale budskaber hos Keynes. Endelig afsluttes papiret med en afrunding i afsnit 7.

2. Om Keynes' metodologi

I Keynes' opgør med og oprør mod sin tids neoklassiske mainstream angreb han denne på to fronter, der naturligvis ikke kan ses og forstås uafhængigt af hinanden. Ikke alene ønskede han at fremsætte en generel teoridannelse, der inden for rammerne af hans effektive efterspørgselsprincip, som udgjorde fundamentet for Keynes' makroteori, kunne forklare mainstream tankegangens optimale special tilfælde med fuld beskæftigelse ligesom som også tilfældene, hvor økonomiens udfald kendetegnes ved en overskudsudbuds- eller en overskudefterspørgselsituation – i 1936 var det den udbredte og vedvarende arbejdsløshed, der skulle forklares; efterfølgende i 1939/40 blev det faren for en overophedet krigsøkonomi, der kom til at stå i centrum for den makroøkonomiske analyse – han ønskede også at modernisere mainstream tænkningen på det metodologiske plan. Han ønskede at løsrive den økonomiske teori fra en for ufrugtbar og irrelevant formel abstraktion, der blot mekanisk blev trukket ned over den økonomiske tænkning. Set med hans øjne kunne økonomi som fagdisciplin betragtet ikke være en eksakt videnskab, sådan som tilfældet var for naturvidenskaberne. Dertil var det økonomiske materiale i sit indhold ikke til-

strækkeligt homogent. Økonomi var i hans optik i bund og grund at betragte som *a moral science*. Videnskabelige økonomiske udsagn kan forsøges objektiviseret gennem en anvendelse af matematisk formalisme, men det er også et værdiladet valg. Og som bekendt lader alt af relevans inden for økonomi sig netop ikke måle. Og når samfundet og dermed også den økonomiske sfæres strukturer udvikler sig, vil disse kvalitative faktorer netop ofte være ganske betydningsfulde determinanter; jævnfør CW (XIV:285-320), der belyser Keynes' syn herom fremkaldt af hans refleksioner over Jan Tinbergens tidlige økonometriske arbejder. Eksempelvis påpeger Keynes i sin korrespondance med Roy Harrod fra 1938:

"I also want to emphasise strongly the point about economics being a moral science. I mentioned before that it deals with introspection and with values. I might have added that it deals with motives, expectations, psychological uncertainties"; (op. cit. p. 300).

Om end veluddannet inden for matematik var Keynes alligevel skeptisk over for den matematiske formalismes anvendelse inden for økonomi. Kan man virkelig med rimelighed beskrive og analysere den foranderlige makroøkonomiske virkelighed inden for rammerne af en given matematisk model? Hvis ikke alt, hvad der i en økonomisk henseende er relevant, kan måles og vejes – men hvad der kan kvantificeres, skal naturligvis måles og vejes på den bedst tænkelige måde – er det nødvendigt også at kunne inddrage og forholde sig til mere, og i afgørende situationer yderst betydningsfulde, kvalitative faktorer. Og er den makroøkonomiske virkelighed en foranderlig størrelse – det makroøkonomiske system er et åbent og et socialt foranderligt system, der over tiden udvikler sig ofte endda på en uforudsigelig måde – gives der ingen entydig langsigtet generel ligevægt. Fremtiden er derfor en fundamentalt set usikker størrelse.

Og er fremtiden usikker, bliver agenternes økonomiske dispositioner også selv en usikker størrelse. Det kan vise sig, at de på trods af megen omhyggelighed i deres økonomiske planlægning – i den forstand, at de har gjort det bedst mulige

givet den viden og information, der nu stod til deres rådighed – alligevel kom til at fejle. Det giver derfor ingen mening at tale om, at de enkelte husholdninger og virksomheder danner sig rationelle forventninger i den forstand, som vi traditionelt forstår begrebet 'rationelt' i makroøkonomisk teori.² I stedet for gør de brug af *rational beliefs*. De formulerer hver for sig nogle subjektive forventninger til de ukendte og usikre fremtidige forhold. Keynes' værk fra 1936 er derfor et teoretisk værk med et helt afgørende centralt fokus på forventningsproblematikken. Forventninger optræder så at sige overalt i bogen. Ikke alene er det effektive efterspørgselsprincip i sig selv et forventningsbaseret begreb. Det giver også rammerne til Keynes makromodel, hvori agenternes forventningsbetingede adfærd kan belyses (indeholdende forventninger såvel med en kort – ved et givent kapitalapparat – som med en lang tidshorisont – knyttende sig til investeringerne og det variable kapitalapparat). Og, at husholdningernes forbrugsadfærd er forventningsbestemt, det ved vi fra de subjektive forbrugsdeterminanter, som Keynes også inddrog i sin forbrugsfunktion. Ligeledes ved vi, at virksomhedernes investeringsbeslutninger træffes på baggrund af deres individuelle forestillinger om det fremtidige forventede afkast (MEC) på disse potentielle investeringsprojekter. Også finansielt er agenternes adfærd naturligvis en forventningsbetinget adfærd. Med introduktionen af spekulationsmotivet får de subjektive renteforventninger således en central rolle at spille i likviditetspræferencefunktionen. Disse individuelle renteforventninger bestemmer, om den enkelte vælger at op- eller nedbygge sin obligationsportefølje. Og de netop nævnte tre områders centrale betydning var anerkendt af Keynes selv. Det var omhandlende disse, at han talte om de tre fundamentale psykologiske faktorer; Keynes (1936:246-47). Men Keynes var, som påpeget af Kregel (1977), langt fra den første til at inddrage forventningsaspektet i den økonomiske analyse. En sådan inddragelse havde en lang forhistorie især inden for de økonomiske arbejder, der havde beskæftiget sig med at analysere konjunktursvingerne, påpegedes det.³

2 For en diskussion af rationalitetsbegrebets begrænsning kan der eksempelvis henvises til Olesen (2006).

3 Med Kregel (1977:495): "... it is misleading to imply that expectations were alien to theoretical economics in the Anglo-Saxon world before 1930 ... far from being nonexistent, expectations

Men Keynes var original i den forstand, at han inddrog forventninger til en usikker og ukendt fremtid i en ny form for metodologisk tilgang. Dermed gav han et fundamentalt anderledes alternativ til den herskende mainstream tænkning. Med Kregel (1977:498):

“The originality of Keynes (and Shackle) is then not the simple recognition and introduction into economics of the implications of uncertainty and expectations, but rather the much more significant recognition that the full implication of these aspects of real economics could not be handled adequately within the framework of traditional theory and thus required a completely new theoretical approach. Minor adjustments to the orthodox theory would not be enough”.

Og gennem deres beslutninger og handlinger i dag er agenterne med til at forme udfaldsrummet for morgendagens økonomiske udfald. Nye muligheder opstår, mens andre forsvinder og kommer uden for det økonomiske systems rækkevidde. Også derfor er et markedsdirigeret system *ikke* automatisk et selvreguler-

were at the very core of the explanation”. Keynes skal derfor i sit arbejde omhandlende forventningernes betydning og placering i den makroøkonomiske teori ses som “representing the culmination of a long tradition in which expectations and uncertainty had always played an integral part”; (op. cit. p. 497). At inddragelse af forventninger i den økonomiske teori har en lang forhistorie, der går forud for Keynes’ egen påvisning i 1936 af, hvilken essentiel betydning forventninger til en usikker fremtid har, er også opfattelsen hos Bateman (2003). Mere bemærkelsesværdig er opfattelsen samme steds af, at Keynes’ forståelse heraf ikke er grundlagt med *The Treatise on Probability*. Derimod plæderes der for det synspunkt, at “Keynes placed expectations and uncertainty at the centre of his argument in *The General Theory* because of his work in policy-making and his experience as an investor in the 1930s led him to do so after years of denying that expectations or uncertainty had any relevance in macroeconomics ... Slowly and inexorably, as Keynes watched the financial markets during the early 1930s, he came to see the truth that they were driven by expectations and confidence”; (op. cit. p. 73 & 77). At der nu nok alligevel er et link mellem Keynes’ to hovedværker, hvilket må siges at udtrykke mainstream fortolkningen, er modsætningsvis synspunktet i eksempelvis O’Donnell (2003). Jf også fremstillingen i Runde (2003) der nærmere belyser de to henvisninger til *The Treatise on Probability* som Keynes selv giver i *The General Theory* omhandlende hans diskussion af de langsigtede forventninger og hans præsentation af likviditetspræferencefunktionen. Rundes afsluttende konklusion på baggrund af den givne belysning er den, at det ikke er illegitimt at ville fortolke Keynes’ 1936 forståelse af forventninger og usikkerhed inden for den referenceramme, som han gav tidligt i sit værk om sandsynlighed.

ende system. Kendskab til prisvektoren løser ikke opgaven alene. Dennes påståede allokativ-efficiens, som er et fundamentalt kerneudsagn i den neoklassiske tænkning, kan netop *ikke* pr. automatik fremkalde en optimal makroøkonomisk ligevægt. Der må mere til for at sikre et tilfredsstillende makroøkonomisk udfald. Som Keynes selv havde sagt det i 1934:

”On the one side are those who believe that the existing economic system is, in the long run, a self-adjusting system, though with creaks and groans and jerks, and interrupted by time lags, outside interference and mistakes ... On the other side of the gulf are those who reject the idea that the existing economic system is, in any significant sense, self-adjusting. They believe that the failure of effective demand to reach the full potentialities of supply, in spite of human psychological demand being immensely far from satisfied for the vast majority of individuals, is due to much more fundamental causes”; CW (XIII:486 & 487).

Der er med andre ord basis for at føre en aktiv økonomisk politik. Og her er der vel at mærke tale om en økonomisk politik, der også på det længere sigt indebærer realøkonomiske konsekvenser. Med Keynes ved vi, at et udsagn om monetær neutralitet ikke længere er et relevant økonomisk teoretisk udsagn. Med andre ord: *money matters*. Forestillingen om den klassiske dikotomis eksistens er en vrangforestilling i forhold til den virkelighed, som vi ønsker at beskrive og forstå.

Derfor må man også erkende og anerkende den historiske konteksts betydning. Relevant økonomisk tænkning kan ikke løsrides fra tid og sted. Den må ses og vurderes i lyset af sin samtid. *History matters* for nu at sige det kortfattet. Alene af den grund at en given historisk kontekst determinerer givne institutionelle rammer omkring enhver økonomisk handling, er der begrænsninger på, hvilken grad og form af abstraktion, det er tilladeligt at gøre brug af i den makroøkonomiske teori. Og som sagt så er den historiske kontekst foranderlig. Det institutionelle set up udvikler sig over tiden, ligesom afgørende økonomiske strukturer

kan ændre sig. Nye problemer såvel af en begrebs- og erkendelsesmæssig, en empirisk som en teoretisk karakter kan indfinde sig, og dette må nødvendigvis få betydning for udformningen af den økonomiske teori og analyse. Den relevante makromodel må derfor tilpasses til den ændrede makroøkonomiske virkelighed. Netop derfor kan den makroøkonomiske model ikke være en entydig og matematisk formalistisk præcis opbygget model. En sådan vil kun i bedste fald i et begrænset omfang afspejle virkelighedens mangeartede kompleksitet. Eller som Keynes selv udtrykte det i sit vigtige kapitel 21 i *The General Theory* omhandlende prisdannelse:

”The object of analysis is, not to provide a machine, or method of blind manipulation, which will furnish an infallible answer, but to provide ourselves with an organised and orderly method of thinking out particular problems; and, after we have reached a provisional conclusion by isolating the complicating factors one by one, we then have to go back on ourselves and allow, as well as we can, for the probable interactions of the factors amongst themselves. This is the nature of economic thinking”; Keynes (1936:297).

En logisk og verbal præget analyse vil være en mere hensigtsmæssig referenceramme, end en mere stringent matematisk formalistisk tilgang, at forstå og fortolke de basale økonomiske fænomener i, synes opfattelsen hos Keynes at være. Og inden for en sådan referenceramme er det helt i orden at være pluralistisk i sit arbejde, sådan som tilfældet var for Keynes.⁴

4 Med Dow (2003:212): ”Keynes’s use of pluralism to build up arguments in different ways, his awareness of the significance of persuasion, his reservations about mathematical formalism, his reference to psychology and to social convention as essential elements of behaviour – all follow from his understanding of the real, social world as complex and evolving and incapable of yielding much in the way of certain knowledge”.

3. Bastard keynesianisme

Som bekendt fremsatte John Hicks allerede i 1937 sit formelle bud på en fortolkning af den makroøkonomiske referenceramme, der er indeholdt i **The General Theory**; jf. Hicks (1937). Dermed så IS/LM-modellen, som for efterfølgende generationer af kommende økonomer har fremstået som indeholdende det essentielle nye og revolutionerende hos Keynes, altså som *fortolkningen* af Keynes' økonomiske univers, dagens lys.⁵ Og holder denne opfattelse vand – hvilket Hicks selv på sine ældre dage synes at tage afstand fra; jf. Hicks (1980-81)⁶ – så har Hicks ret i sin opfattelse fra 1937 af, at værket fra 1936 snarere er reflekterende omkring et special tilfælde end egentlig generel i sin teoriopfattelse bydende på et relevant og overbevisende mere progressivt alternativ til den herskende klassiske forståelse. Som bekendt udvikledes IS/LM tankegangen senere til, hvad der benævnes den neoklassiske syntese; jævnfør eksempelvis Jespersen (2003). Som påpeget af Davidsen (2004a:11-16) uddyber denne syntese på tre punkter den oprindelige IS/LM tankegang: 1) arbejdsmarkedet indarbejdes eksplicit i modellen, 2) en realkasseeffekt indbygges i forbrugsfunktionen og 3) det mikroøkonomiske fundament for syntesens økonomiske agentadfærd gøres eksplicit walrasiansk. Og det helt centrale kerneelement i denne forståelse er opfattelsen af, at den keyneske underbeskæftigelsessituation skal forklares ved eksistensen af stive lønninger.

For et tidligt bidrag med denne fortolkning kan der henvises til Modigliani (1944). Dette bidrag har netop til hensigt at præcisere og uddybe den hickske IS/LM forståelse. Heri står blandt andet at læse, at:

5 Som Skidelsky (1992:538) påpeger: "The IS-LM diagram ... is the *General Theory* as it has been taught to economics student ever since: 384 pages of argument whittled down to four equations and two curves".

6 "I have, however, not concealed that, as time has gone on, I have myself become dissatisfied with it"; Hicks (1980-81:139). IS/LM modellen er i Hicks' tilbageblik for meget præget af hans samtidige arbejde med den temporære ligevægtstilgang og for walrasiansk i sin udformning, ligesom den beskriver en økonomisk adfærd, som er tidløs (i en historisk kalendertids for-

”It is usually considered as one of the most important achievements of the Keynesian theory that it explains the consistency of economic equilibrium with the presence of involuntary unemployment ... this result is due entirely to the assumption of ”rigid wages”; (op. cit. p. 65).

Generelt skal en ufrivillig arbejdsløshed derfor forklares ved, at pengelønnen er sat på et så højt niveau, at det ikke er rentabelt for de enkelte producenter at efterspørge arbejdskraft i et sådant omfang, at en fuld beskæftigelsessituation sikres makroøkonomisk. Dog vil en fleksibilitet i løndannelsen i specialtilfældet med likviditetsfælden ikke kunne generere en optimal makroøkonomisk situation, siger Modigliani.⁷ Med inddragelse af Pigous realkasseeffekt vil dog heller ikke likviditetsfælden kunne betinge et makroøkonomisk udfald med eksistens af en ufrivillig arbejdsløshedstype.

Nok er IS/LM modellen tro mod Keynes i den forstand, at den har sit fokus rettet mod primært en forståelse af indkomstdannelsesprocessen i en monetær produktionsøkonomi, men med sin forankring i den generelle ligevægts neoklassiske formalisme er modellen netop ikke repræsentativ for det centrale budskab hos Keynes, hverken teoretisk eller metodologisk. Hvor er således tolkningsrummet i modellen, som skal give plads til en eksplicit inddragelse af de essentielle forventninger til den usikre og ukendte fremtid eller til en nødvendig forståelse af det institutionelle set up? Hvad er der blevet af det effektive efterspørgselsprincip og den ufrivillige arbejdsløshedstype? Og sidst, men bestemt ikke mindst, hvor er den historiske forankring blevet af, hvor er tiden forsvundet hen i IS/LM modellen? Som Hicks senere selv præcist pointerede må økonomiske beslutninger og handlinger jo netop finde sted i historisk tid (kalender

stand). Eller som Hicks havde påpeget nogle år tidligere: ”equilibrium economics; it is not really *in time*. That, of course, is why it has done so well”; Hicks (1976:270).

7 ”Whenever this situation materializes, the very mechanism that tends to bring about full-employment equilibrium in a system with ”flexible” wages breaks down, since there is no possible level of the money wage rate and price level that can establish full-employment equilibrium ... In this case the Keynesian analysis clearly departs from the classical lines and it leads to conclusions that could scarcely have been reached by following the traditional line of approach”; Modigliani (1944:74).

tid) og *ikke* i den fiktive meta tid; jf. Hicks (1979 & 1976). IS/LM modellen kan med rette derfor nok karakteriseres som et kerneelement i bastard keynesianismen, men bestemt ikke som et repræsentativt kerneelement kendetegnende en keynesk makroøkonomisk forståelsesramme, især ikke metodologisk.

4. Uligevægtstilgangen

Efterhånden som det keynesianske paradigme tiltog i styrke i de første årtier efter afslutningen af den 2. Verdenskrig, fremkom der bidrag til en anden fortolkning af det centrale budskab hos Keynes. Dermed var den keynesianske modrevolution begyndt. Med bidrag fra Patinkin (1956:kapitel 13) og Clower (1965) blev en egentlig generel uligevægtsmodel forsøgt givet med Barro & Grossman (1971).

Hos Patinkin gives en beskrivelse af en mulig uligevægt på arbejdsmarkedet, der er fremkaldt af et overskudsudbud på varemarkedet. Hersker der en ufrivillig arbejdsløshed på markedet, befinder de enkelte udbydere af arbejdskraft sig ikke længere på deres ønskede udbudskurve. De er nu ikke alene udsat for en prismæssig, men tillige også for en mængdemæssig rationering. Hos Patinkin fjernes uligevægten på arbejdsmarkedet gradvist gennem en direkte og en indirekte realkasseeffekt: som følge af prisfaldstendenser øges den reale pengemængde, som direkte øger det private forbrug, og indirekte gennem et rentefald som også stimulerer investeringsdannelsen. Hos Clower (1965) er uligevægten i økonomien nu at finde på forbrugssiden. Clower fremhæver her tre forhold, som han mener, især udgør Keynes' kritik mod den neoklassiske tankegang. For det første finder der ikke en simultan bestemmelse sted af arbejdskraftudbud og vareefterspørgsel. Beslutningsprocessen er derimod rekursiv eller dual: først må viden om indkomstens størrelse og fordeling over planlægningsperioden erhverves, førend forbrugsbeslutningerne kan træffes (og dette sker hos Clower i et traditionelt nyttemaksimerende set up). For det andet kan ortodoksien ikke give en tilfredsstillende forklaring af fænomenet den ufrivillige arbejdsløshedstype. Og for det tredje, Keynes forkastede Walras Lov.

I det clowerske univers er det derfor muligt at iagttage en forskel mellem agenternes efterspørgselsønsker og de faktisk realiserede værdier. Clower foretager i artiklen en sondring mellem "notional" og "effective" udbuds- og efterspørgselsudtryk. Realisering af uligevægtsprægede forløb i økonomien er derfor mulige, ja måske endda ligefrem reglen frem for undtagelsen. Og hos Clower er prisvektoren nu ikke længere bæreren af al relevant økonomisk information. I den generelle uligevægtsmodel hos Barro & Grossman forsøges de to tilgange kombineret til en helhed. Her foretager virksomhederne en profitmaksimering under en output-begrænsning, mens husholdningerne må foretage en nyttemaksimering under en beskæftigelsesbegrænsning.

Med Leijonhufvuds bog fra 1968 *On Keynesian Economics and the Economics of Keynes* blev det for alvor anerkendt at adskille keynesianismen fra Keynes' egne arbejder. Derudover bidrog Leijonhufvud især til at sætte fokus på informations- og koordineringsproblematikken. Senere fulgte, for blot at nævne nogle få udvalgte, interessante bidrag fra Malinvaud (1977 & 1980) og Muelbauer & Portes (1978). Hos såvel Malinvaud (1977) som hos Muelbauer & Portes identificeres fire forskellige typer af mulige uligevægtssituationer, hvoraf dog kun tre synes at være relevante: 1) keynesiansk arbejdsløshed, hvor der er overskudsudbud på såvel vare- som på arbejdsmarkedet; 2) klassisk arbejdsløshed, hvor der er en overskudsefterspørgsel på varemarkedet og et overskudsudbud på arbejdsmarkedet; og 3) undertrykt inflation, her er der pres på begge markeder i form af en overskudsefterspørgsel. Og i hvert tilfælde for en tid prægede Malinvauds regimediskussion de makroøkonomiske lærebøger. Således inkluderende eksempelvis Dornbusch & Fischer i en af deres tidlige udgaver af deres bestseller i makroøkonomisk teori et kapitel omhandlende en SAS/DAD model, der kan ses som et forsøg på at implementere uligevægtstankegangen i et dynamiseret aggregeret efterspørgsels- og udbudsdiagram. Som med mange andre uligevægtsprægede bidrag gled også dette kapitel ud i senere udgaver af lærebogen.

Hvor interessante disse forskellige bidrag inden for genren uligevægtsteori end måtte forekomme – eksempelvis anerkendelsen af, at det økonomiske system

ikke pr. automatik fremkalder en harmonisk økonomisk situation med fuld beskæftigelse, at der altså eksisterer en ufrivillig arbejdsløshedstype måske endda af et ganske betydeligt omfang, at planlagte størrelser kan være forskellige fra realiserede værdier, og vi derfor må skelne mellem "notional" og "effective" udbuds- og efterspørgselssignaler – så blev dette spor efterhånden et ganske koldt spor i den makroøkonomiske tænkning.⁸ Om overhovedet præges denne i dag på ingen betydningsfuld måde af centrale elementer hentet fra den oprindelige uligevægtstankegang. Og med sin forankring i en generel ligevægtsanalogi fangede denne genre ikke (rigtigt), hvad der var indeholdt i Keynes' bud på en metodologisk revolution. Snarere må de i et nutidigt tilbageblik ses som tiltag til at modificere mainstream tænkningen gennem et forsøg på at løse op på den stramme ensidige fokusering alene på den generelle ligevægt og dennes etablering.

5. Ny keynesianisme

Moderne makroøkonomisk teori er i dag især kendetegnet ved to skoler, som begge ønsker at frembringe et solidt mikroøkonomisk fundament for de fremsatte makroøkonomiske argumenter og udsagn: den ny klassiske henholdsvis den ny keynesianske skole. Selv om der naturligvis er forskel på de to skolers teoretiske indhold, gør de begge i al væsentlighed brug af den samme metodologi som påpeget af eksempelvis Andersen (2000). Denne tilgang er kendetegnet ved: 1) en optimerende agentadfærd; 2) de enkelte agenter træffer intertemporale beslutninger; 3) de anvender modelkonsistente rationelle forventninger; og 4) agenterne økonomiske udfoldelse finder sted i en generel ligevægtssammenhæng. Dermed har begge skoler nok givet makroteorien en eksplicit mikrofundering med den repræsentative agent som aktør. Men næppe en specielt realistisk fundering. Og forfølger man realisme i sin teoretiske modellering, løber man med anvendelse af de postulerede sammenhænge en risiko for at komme til at anvende for abstrakte modeller på den aktuelle virkeligheds på-

⁸ Også sporadisk i en dansk kontekst slog uligevægtstankegangen igennem; jf. eksempelvis Yndgaard (1978).

trængende problemer, som netop ikke matcher de indeholdte teoretiske antagelser.

På trods af sit metodemæssige fællesskab med den ny klassiske skole har den ny keynesianske tankegang et mindre ekstremt syn på markedsmekanismens effektivitet som en hurtigt arbejdende allokeringsmekanisme.⁹ Det økonomiske system er efter denne skoles opfattelse ikke kendetegnet ved en uendelig hurtig tilpasningsevne, især ikke på det betydningsfulde arbejdsmarked, hvorfor trægheder eksisterer og giver den økonomiske politik et vist spillerum for succes. Ifølge Andersen (2000) adskiller den ny keynesianske tankegang sig fra den gammeldags keynesianske lære ved også at inddrage udbudsforhold i den økonomiske analyse. Moderne økonomier bliver udsat for såvel efterspørgsels- som udbudsstød, som den økonomiske teori naturligvis må være i stand til at forholde sig til. Og som følge af forskellige imperfektioner tager tilpasningen til disse stød tid, argumenteres der. Et oplagt og afgørende eksempel på en imperfektion er markedsstyrke, hvorved det fuldkomne konkurrenceideal brydes. En anden er at antage, at der på kort sigt er trægheder i løn- og pristilpasningen (imperfekt prisleksibilitet). Med en given markedsstyrke er de enkelte agenter ikke længere rene pristagere, men kan påvirke det økonomiske udfald. Et sådant brud på det økonomiske ideal kan være betinget af forskellige omkostninger (transaktions- og tilpasningsomkostninger), informationsproblemer (f.eks. asymmetrisk information, hvor nogle agenter besidder en informationsmæssig fordel) eller heterogenitet og forskellige friktioner (eksempelvis kontraktbindinger) på arbejdsmarkedet. Og med et sådant teoretisk set up kan en økonomi være i uligevægt, hvorved der realiseres en underbeskæftigelsessituation med eksistens af ufrivillig arbejdsløshed. Dermed er den klassiske adskillelse mellem økonomiens reale og monetære sektorer brudt, og penges neutralitet ophævet i hvert tilfælde på det kortere sigt.¹⁰

9 For en kortfattet belysning af det væsentlige indhold i den ny keynesianske tankegang kan der eksemplvis henvises til Romer (1993) og Snowdon et al. (1996:kapitel 7).

10 Ifølge Romer (1993:20) kan de teoriretninger, der beskæftiger sig med makroøkonomiske aspekter (hvorfor svinger de økonomiske konjunkturer?), klassificeres i forhold til deres svar på to centrale spørgsmål: ”*whether the classical dichotomy fails ... [og] ... whether the economy possesses non-Walrasian features that are important to fluctuations beyond assumptions of the*

Jo mere udtalt imperfektionerne er, desto mere følsomme synes økonomierne at være overfor reale efterspørgselsstød, ligesom imperfekte konkurrenceforhold øger finanspolitikens effektivitet, hvilket netop er to synspunkter, som er grundlæggende keynesianske i deres indhold. Men i modsætning til den tidligere fremherskende keynesianske forståelse er det at føre en aktiv økonomisk politik en vanskelig opgave, som kræver, at man nøje tager hensyn til økonomiens strukturer, de konkrete og betydende imperfektioner og karakteren af de stød, som økonomien løbende udsættes for. Ifølge den ny keynesianske skole stilles der derfor store informationsmæssige krav til, at politikerne kan føre "den rette" økonomiske politik igennem med den efterlyste succes til følge. Netop derfor skal den økonomiske politik ofte udformes på en sådan måde, at den er regelbaseret.

Med sit syn på dels uligevægtes mulige eksistens dels den økonomiske politiks muligheder for at gøre en positiv forskel i en sådan situation er ny keynesianismen i denne henseende Keynes-like i sit økonomiske indhold. Metodologisk set stiller sagen sig helt anderledes. Her repræsenterer tankegangen med sin generelle ligevægts formalisme og accepten af rationelle forventninger i al væsentlighed netop den forståelse, som Keynes selv forsøgte at bryde med og opstille et alternativ til. Metodologisk set er ny keynesianismen derfor anti-Keynes i sit indhold især i sit syn på modelanvendelse og i sin formulering af forventningsdannelsen.

6. Den post keynesianske tænkning

Med afsæt i Keynes' forfatterskab har flere af tilhængerne inden for den Keynes-like hovedtradition¹¹ af den post keynesianske tænkning med rette ar-

failure of the classical dichotomy". Og kun den ny keynesianske skole er, efter Romers opfattelse, i stand til at svare bekræftende på begge disse spørgsmål.

11 Jf. Arestis (1996) kan den post keynesianske tænkning siges at bestå af tre hovedtraditioner – den keyneske, den kaleckiske og den institutionelle – der dog alle arbejder med det overordnede mål, at de ønsker, at få en: "a clear understanding of how the economy works, by relating economic analysis to real economic problems"; Arestis (1996:112). Davidson (2003-4 & 2005) er dog af den opfattelse, at det kun er den keyneske tradition, der bør bære betegnelsen post

gumenteret for, at den metodologiske tilgang som benævnes kritisk realisme er en anbefalelsesværdig approach at benytte sig af ved en belysning af makroøkonomiske problemstillinger. Hvor mainstream tankegangen i økonomisk metodologi ofte analogiserer økonomi med naturvidenskab i den forstand, at den naturvidenskabelige forskningstilgang betragtes som et eftertragtellesværdigt forskningsideal også inden for økonomi, tilbyder kritisk realisme en approach, der bedre tillader økonomis mere kvalitative aspekter at komme i fokus. Hvor mainstream traditionelt præsenterer en meget uniform approach, advokerer fortalere for (tilhængerne af) den kritiske realisme, at man bør forfølge en mere åben eller pluralistisk tilgang.

Skal den økonomiske adfærd beskrives som en mere virkelighedsnær menneskelig adfærd, skal denne opfattes som en social betinget adfærd. Og derfor må vi som en konsekvens heraf forlade visionen om, at det økonomiske system er et mekanisk og et lukket system. En sådan vision er ikke længere en hensigtsmæssig konstruktion. Det økonomiske system er ikke i denne forstand deterministisk. Vi skal i stedet for betragte det økonomiske system som et åbent og et foranderligt socialt system, om end nogle delelementer eller delsystemer i dette kan være af en mere stabil og dermed af en lukket karakter. Det institutionelle set up ændrer sig over tiden, har den økonomiske historie lært os. Og vi må naturligvis forsøge at lære af historien. Vi må derfor lære at tilpasse os til den nye virkelighed.¹² Så en økonomisk adfærd har også med lærings- og innovationsprocesser at gøre, vil den kritiske realisme hævde:

keynesianisme. Denne tænkning bør alene tage sit udgangspunkt i Keynes' økonomiske univers og anvende hans effektive efterspørgselsprincip som den relevante makromodel, er Davidsons budskab. Andre traditioner (eller bidrag til heterodoksien) har ikke i et tilstrækkeligt omfang bortkastet den økonomiske mainstreams snærende lænker, mener Davidson (2003-4:263). Med en sådan mere snæver fokusering mener han også, at man netop sikrer sig, at den post keynesianske tænkning får en så tilstrækkelig sammenhængskraft (coherence), at det giver mening at definere denne som en egentlig selvstændig teoretisk skole.

- 12 Med McKenna & Zannoni (1999:69): "Change is something that is of great significance for our lives ... How people make sense of their lives in a changing and uncertain world is one of the principal issues addressed by critical realism". Og med en sådan opfattelse anerkendes dermed også den principielle forskel, der eksisterer mellem naturvidenskaben og de samfundsvidenskabelige fagdiscipliner, jævnfør eksempelvis Davis (1987:557): "Post Keynesian theory thus well reflects the widespread conviction among many philosophers of social science that the so-

”For the critical realist ... the social world is decisively open: Event regularities are not pervasive. Rather, underlying mechanisms generate forces, tendencies, and countertendencies, so that outcomes are a result of a multiplicity of causes”; Rotheim (1999:74).

Og med en sådan opfattelse tager den kritiske realismes tilhængere afstand fra den makroøkonomiske mainstream tankegangs atomistiske forståelsesramme. Den udgør efter deres opfattelse ikke en relevant referenceramme. Igen med Rotheim (1999: 73):

”To posit an atomistic framework, where both individuals and structures are capable of being defined in isolation from any sense of internal or external relatedness, limits all investigations to the realm of space, alone, extracted from time”.¹³

I denne forstand er viden, også en økonomisk viden, i hvert tilfælde på nogle punkter derfor en social konstruktion; jf. også Lawson (1999). For nu blot at tage et enkelt eksempel. Det er svært at argumentere for den påstand, at synet på (forståelsen af) markedet som institution ikke har ændret sig gennem tiderne. På Adam Smiths tid havde man én forståelse heraf, i dag har vi af helt indlysende årsager en anden. Samfundet er et ganske andet nu end dengang, og det samme gør sig gældende for det økonomiske system. Derfor forstår vi og ser på markedet som institution forskelligt til forskellige tider. Netop derfor er

cial sciences should not aspire to the predictive accuracy achieved by some of the physical sciences”.

13 Og med Davidsen (2004a) ved vi, at magtstrukturer og magtrelationer er reelle og betydende faktorer i en moderne monetær produktionsøkonomi. Ikke alle agenter har hverken lige stor magt, indflydelse eller intention om at kunne og/eller ville påvirke den makroøkonomiske ligevægt (eller tilpasningsprocessen hen imod en sådan), jævnfør eksempelvis Davidsens diskussion af nogle udvalgte relevante arbejdsmarkedsforhold; (op. cit. pp. 76-83). Ligeledes påpeges flere steder tidens afgørende betydning for de økonomiske processers forløb. Eksempelvis kan vi læse, at: ”Historisk tid innebærer altså en erkjennelse av tiden som en irreversibel variabel. Den kan bare gå en vei – framover. Bak oss har vi en uforanderlig fortid. Foran oss har vi en ukjent framtid ... En monetær produksjonsøkonomi beveger seg irreversibelt framover i kalendertid. Analysen av en slik økonomi kan derfor få en sekvensiell karakter”; (op. cit. pp. 49 & 51).

begrebs- og erkendelsesmæssige problemer en væsentlig og relevant problemtype for samfundsvidenskaberne generelt og naturligvis også for økonomi selv som fagdisciplin betragtet.

Og som vi altså ved, så ændrer sociale institutioner (konstruktioner) sig over tiden. Og dermed bliver den fremtidige økonomiske udvikling en endogent bestemt størrelse, der følger en form for sti-afhængig proces. Den vej ad hvilken de enkelte økonomiske agenter vælger at gå, bliver unik i bestemmelsen af de fremtidige økonomiske forhold. Dette er et mikroøkonomisk fundament, som i sig selv er tilstrækkeligt til at begrunde, at også den makroøkonomiske udvikling er åben og sti-afhængig. I den forstand er intet prædetermineret i den makroøkonomiske udvikling. Og dette er et afgørende og vigtigt resultat. Heri har den kritiske realisme helt ret. Og her har tankegangen åbnet op for nye og mere frugtbare måder at studere og forstå det økonomiske system på. Herved gives der de økonomiske agenter en helt anden måde at udfolde deres aktiviteter på end inden for mainstream tænkningen. Og som termen siger, så er realisme et nøglebegreb og helt afgørende for denne metodologiske opfattelse. Med Davidsen (2004) så er en ontologisk refleksion derfor kommet for at blive. Ontologiske standpunkter må nødvendigvis integreres i vores arbejde med at udvikle og tilpasse de økonomiske teorier og modeller. Vi må forholde os til, hvad der eksisterer i den økonomiske sfære, og hvilke egenskaber, der kan tillægges det, som eksisterer, ligesom vi må forsøge at forstå, hvilke kræfter det er, som styrer det, der eksisterer. Vi har altså et ønske om at kunne forklare og forstå virkeligheden og dermed et ønske om at kunne fastlægge kausaliteten, som determinerer de økonomiske fænomener. I dag som i morgen, hvor det institutionelle set up kan have ændret sig, og de økonomiske strukturer som en konsekvens heraf derfor kan være påbegyndt en forandringsproces. Derfor må den metodemæssige tilgang også være bestemt af genstandsfeltets karakter.¹⁴ Det er

14 Eller som påpeget af Lawson (2003:159-60): "Specifically, methods of mainstream economics are chosen largely on the criterion that they facilitate formalistic modelling ... This basis for adopting such methods is as justified in logic as is using a pneumatic drill to make a hole in a piece of paper just because it has proven successful at making a hole in the road. To make a hole in the paper we need to take account of the nature of paper. To fashion methods for social

med andre ord genstandsfeltets konkrete problemer, der skal behandles og analyseres, som determinerer den metodiske approach, der skal tages i brug. Et hvilket som helst problem inden for en given fagdisciplin kan næppe angribes, belyses og forstås ved brug af den samme approach. Netop derfor er en uniform metodologisk tilgang ikke hensigtsmæssig. Med anvendelse af den forkerte approach kan den konkrete problemstillings virkelighed og kausalitet ikke afdækkes korrekt. I stedet for at øge den videnskabelige erkendelse, som det ellers var hensigten, indsnævres denne paradoksalt nok derimod.

Som allerede nævnt er der en klar kobling mellem den kritiske realisme og Keynes' forfatterskab. Hans økonomiske univers var jo netop kendetegnet ved realisme (bl.a. en anerkendelse af imperfektionens eksistens). Fremtiden er ukendt og dermed usikker. Agenternes viden er begrænset og ufuldstændig, på nogle punkter måske endda ligefrem fejlagtig; netop derfor er deres adfærd en forventningsbetinget adfærd. Og at samfundene og dermed også det økonomiske system forandrer og udvikler sig over tiden, er Keynes helt med på.¹⁵ Med Dow (1995:720):

"Keynes maintained ... that the social structures of which we have direct experience are predominantly organic rather than atomic, and that this in practice precluded sole reliance on statistical inference and demonstrative logic. Further, the complexity of the economic system limits the scope of any one individual's direct knowledge. Much of our theoretical knowledge about the economic process is therefore held with uncertainty".¹⁶

science we need to take account of the nature of social material. To do this is to engage in ontology".

15 Jf. Eksempelvis den følgende statement fra Davis (1998:3): "For Keynes ... the world is transmutable or non-ergodic in the sense that the principles underlying the phenomena we observe are historically specific and may change with development in the economy's structure".

16 Hvorfor Keynes mente, at "the ultimate object of theorising was to attain knowledge which was as reliable as possible given the available evidence"; Dow (1995:721). Det at foretage en økonomisk analyse, at fremhæve nogle argumenter som væsentlige som det at fremsætte nye økonomiske teorier var for Keynes derfor "a matter of belief, given the pervasive presence of un-

Netop på baggrund af denne opfattelse bør det derfor efter Keynes' opfattelse, påpeger Dow, snarere være en almindelig og ordinær form for logik frem for en mere stringent matematisk kæde af ræsonnementer, der bør strukturere og styre vores økonomiske tænkning; jf. også afsnit 2. Og i et åbent og foranderligt socialt system har en sådan stringent matematisk approach sine helt naturlige begrænsninger.¹⁷

Og hvad mere præcist er så kernen i den post keynesianske tankegang? En glimrende opsummering herpå er eksempelvis givet i Chick (1995). Ifølge hende kan der identificeres tre fundamentale principielle udsagn, som kendetegner denne skole, og som alle er i en god samklang med Keynes' oprindelige tænkning. For det første bør den økonomiske teori være en rimelig realistisk abstraktion af virkeligheden. Og hvad en sådan udgør, kan man ikke entydigt fastlægge på en objektiv facon. Kriterier til afgørelse heraf må nødvendigvis bygge på en subjektiv vurdering, påpeges det. For det andet udspiller de økonomiske processer sig i historisk tid (kalender tid) frem for i meta tid. De økonomiske agenter må derfor træffe deres beslutninger under usikkerhed og på basis af forventninger. Og ofte må de også efterfølgende erkende, at deres beslutninger viste sig at være af en irreversibel karakter. Og for det tredje; nok er makroøkonomiske udfald bestemt af beslutninger truffet af enkelte individer, men sammenhængen mellem makroplanet og dets mikroøkonomiske fundament er en kompleks størrelse at få entydigt styr på. Netop derfor må man erkende, at makro ikke blot er en simpel aggregering af mikro, er hendes argumentation. Som et kendt eksempel herpå kunne nævnes opsparingsparadokset. Som bekendt fører et ønske om at øge opsparingen hos de enkelte individer ikke pr.

certainty. Spreading belief is then less a matter of demonstrative proof than of persuasion"; (op. cit. p. 722).

- 17 Set med Dow (1995:724) bliver konklusionen derfor den, at: "Keynes's analysis therefore suggests that strict adherence to the principle of mathematical formalism could unduly limit the scope of economic knowledge to the extent that mathematisation at any time faces practical limitations. Further, and perhaps more important, mathematical formalism could unduly limit our capacity to make judgements about the scope of formal economic knowledge". Jf. også Davidson (1984:574): "... when one is dealing with human activity and institutions, one may be, in the nature of things, outside of the realm of the formally precise. For Keynes as for Post Keynesians the guiding motto is "it is better to be roughly right than precisely wrong!".

automatik til en større samlet opsparring på makroniveau. En simpel aggregering af den enkeltes adfærd giver således ikke nødvendigvis det sande udsagn om det relevante makroøkonomiske udfald, og dette er, hvad man traditionelt benævner for den atomistiske fejlslutning.

Tilsvarende giver McKenna & Zannoni (1998) et bud på, hvad indholdet er i post keynesianismen. Efter deres opfattelse er tankegangen i sin Paul Davidson udgave kendetegnet ved tre fundamentale udsagn, der alle er i en klar modstrid med den herskende mainstream tænkning; jf. eksempelvis fremstillingen i Davidson (1984, 2003-4 & 2005). For det første, og væsentligst, argumenterer disse post keynesianere for, at det økonomiske system udfolder sig på en såkaldt non-ergodic (ikke-repetitiv) måde, hvilket indebærer, at fremtidige økonomiske udfald ikke kan forudsiges blot nogenlunde korrekt på basis af hverken en historisk eller en nutidig erkendt viden – fordi den økonomiske udvikling netop ikke er repetitiv. Og ifølge McKenna & Zannoni skyldes dette Davidsons påpegning af en såkaldt ontologisk type usikkerhed: agenter med en fri vilje kan træffe og gennemføre beslutninger på en sådan måde, at deres handlinger er med til at ændre på økonomiens set up; jævnfør også fremstillingen i Davidson (1982-3 & 1991), hvor problemstillingen omkring, hvad Davidson benævner sand eller fundamental usikkerhed behandles nærmere. Det økonomiske system er derfor et evolutionært, det vil sige et (kontekst afhængigt) system, og det kan, i hvert tilfælde i nogle situationer, udvikle sig på en ret uforudsigelig vis, lyder argumentationen: "human action is truly non-determined"; McKenna & Zannoni (1998:241). Eller med Davidson (1984:572 & 2003-4:253):

"Keynes (1936, Ch. 12) rejected this view that past information from economic time series realizations provides reliable, useful data which permit stochastic predictions of the economic future ... Keynes's non-ergodic uncertainty and animal spirits concepts ... means that although we can have perfect hindsight, there is no lens that can provide corrected vision regarding the future. Entrepreneurial vision of the future is not faulty, but is, instead, based on dreams or nightmares".

Netop derfor kan det for det andet heller ikke anerkendes at penge er neutrale. For dem er penge en unik finansiel fordring, der netop på grund af usikkerheden om fremtidige forhold kan bevirke, at ændringer i de finansielle forhold kan have endda ganske betydningsfulde realøkonomiske konsekvenser også på det længere sigt.¹⁸ Og endelig for det tredje nævnes det, at Davidson antager en imperfekt substitution forstået på den måde, at ”noget ikke altid er et substitut for noget andet”.¹⁹

Og i forståelsen af, hvad indholdet er i den Keynes-like hovedtradition af post keynesianismen, er Paul Davidson en af de helt betydningsfulde økonomer. Hele hans forfatterskab bærer præg af intense Keynes studier, ligesom hans anvendelse af økonomisk teori på samtidens aktuelle problemstillinger vidner om, at han også i denne sammenhæng i lighed med Keynes selv har forfulgt et analogt realisme projekt. Endelig skrev han sammen med Eugene Smolensky i 1963 en makroøkonomisk lærebog, der som sin overordnede analyseramme netop har det effektive efterspørgselsprincip. Bogen blev dog ingen bestseller, ligesom den i modsætning til forfatterens forventning heller aldrig kom til at fremstå som *lærebogen* inden for den post keynesianske genre.²⁰

Ifølge Arestis (1996:114) er der sammenfattende især tre grundlæggende kendetegn ved den post keynesianske tænkning:

18 Med Davidson (2003-4:269): “Consequently, in an economy with a money whose elasticity of production is zero or negligible, and where the products of industry are not gross substitutes for nonproducible liquid assets, then money is never neutral. That is the world of Keynes’s *General Theory* and the one dealt with in Post Keynesian economics”.

19 ”... no acquisition of present knowledge, including that ensuring from a change in the price of money, will lead necessarily to a substitution of real producibles for money”; (op. cit. p. 237). Eller med Davidson (1984:567 & 568-69): “a basic axiom of Keynes’s logical framework is that nonproducible assets that can be used to store savings are not gross substitutes for producible assets in savers’ portfolios ... In the absence of the axiom of gross substitution, income effects (e.g., the Keynesian multiplier) predominate and can swamp any hypothetical neoclassical substitution effects. Consequently, relative price changes via a flexible pricing mechanism will not be the cure-all “snake-oil” medicine usually recommended by many neoclassical doctors for the unfortunate economic maladies that are occurring in the real world”.

20 For en nærmere belysning og evaluering af denne lærebog skal der henvises til Olesen (2007a).

”The economy operates subject to a historical process in an uncertain world, where expectations inevitably have significant effects on economic outcomes. Social, conventional, political and other institutions shape economic events, and their evolution is studied carefully”.

Tilsvarende er den post keynesianske analyse, ifølge Arestis, en økonomisk analyse, der er centreret omkring ”Economics without (general) Equilibrium”,²¹ hvilket er titlen på en bog, som Kaldor skrev i 1985. Og set med post keynesianske øjne er økonomi en integreret del af samfundsvidenskab. Dermed får den post keynesianske analyse et bredere fokus end, hvad der kendetegner den økonomiske mainstream tænkning. Økonomiske processer foregår i historisk tid. Metodologien er derfor også en anden: den er kendetegnet ved kritisk realisme. Det økonomiske system er derfor et åbent og foranderligt, men struktureret system.²²

7. En afrunding

Som bekendt forsøgte Keynes at revolutionere ikke alene den økonomiske teori, men tillige også den anvendte metodologi. Og kendetegnende for begge dimensioner er det, at han forfulgte et realisme projekt.²³ Keynes så den makroøko-

21 ”Post-Keynesian economics is concerned with non-equilibrium, non-market clearing analysis and change over time ... Institutional structure and industrial organisation are continuously evolving, influencing the historical development of economics in the process, and play a vital role in terms of the determination of the level and composition of output, the generation of surplus and its distribution”; Arestis (1996:118 & 119).

22 Som Arestis (1996:124) formulerer det: ”The pervasive nature of expectations under uncertainty which influences entrepreneurs’ ‘animal spirits’ is of vital importance in the capital accumulation process, so much so that the volatility of expectations under uncertainty is thought to lead potentially to structural breaks and crises”.

23 Jævnfør eksempelvis argumentationen hos Lawson (2003). Her er det den grundlæggende opfattelse, at ”Keynes continually engaged in ontology, and that this realist orientation marks a distinctive, enduring, as well as fundamental, aspect of his contribution ... Keynes was aware of his ontological conception when fashioning substantive theories and methods, etc.”; (op. cit. p. 160 & 166). Eller som Bateman (2003:79), refererende til det synspunkt, at Keynes omsider i begyndelsen af 1930s forstod forventningernes centrale betydning for de økonomiske agents adfærd, konkluderer: ”good economic theory comes from experience of the real economy”.

nomiske udvikling som grundlæggende foranderlig. Og denne opfattelse må nødvendigvis afspejle sig i den økonomiske teori såvel som i den anvendte metodologi, var hans konklusion. Nok var den økonomiske udvikling i Keynes' egen samtid udsat for nogle alvorlige fluktuationer, men det var dog tilsyneladende et makroøkonomisk system, der ikke var "violently unstable"; Keynes (1936:249). Men dette var dog ingen naturlovs begrundet tilstand, advarede han om. Det var snarere – lykkeligvis – at betragte som "a fact of observation concerning the world as it is or has been"; (op. cit. p. 254). Og er det økonomiske system et foranderligt system, er jagten på den entydige sande og matematisk formalistiske makroøkonomiske model en nyttesløs jagt. Sådant en generalisation er ikke mulig, argumenterer Keynes. Vores opgave som økonomer er ifølge ham, at vi skal forsøge:

"to discover what determines at any time the national income of a given economic system and ... the amount of its employment; which means in a study so complex as economics, in which we cannot hope to make completely accurate generalisations, the factors whose changes mainly determine our quaesitum. Our final task might be to select those variables which can be deliberately controlled or managed by central authority in the kind of system in which we actually live"; (op. p. 247).

Hvor den makroøkonomiske dimension siden 1936 synes at have indtaget sin helt berettigede placering i økonomisk teori, har Keynes' metodologi haft betydeligt sværere vilkår. På baggrund af den ovenstående gennemgang synes det åbenbart, at denne kun er blevet forsøgt indarbejdet i den post keynesianske tænkning. De tre andre bud på en fortolkning af Keynes, der er behandlet i det ovenstående, er alle for mainstream i deres indhold. Og dette gælder især, hvad angår deres metodologiske tilgang. På dette område repræsenterer bastard keynesianismen, den uligevægtsprægede tankegang og den ny keynesianske

skole grundlæggende, hvad Keynes selv tog afstand fra. I denne forstand er de derfor alle i opposition til hans metodologiske forståelse.

Med et kritisk realistisk fokus og en erkendelse af, at den makroøkonomiske udvikling netop ikke er repetitiv, er den post keynesianske tænkning derimod i en god overensstemmelse med oplægget fra Keynes selv.²⁴ Dermed besidder den post keynesianske tænkning et klart potentiale til en anderledes belysning og forståelse af den makroøkonomiske sfære, end hvad mainstream hidtil har haft at tilbyde. Og med en mere virkelighedsnær optik for udformningen af den økonomiske analyse kan netop en udnyttelse af dette potentielle resultere i et spring fremad i videnskabelig erkendelse. Med en sådan bedre økonomisk teoretisk forståelse af, hvordan økonomien antages at fungere gives også den økonomiske politik nye muligheder for bedre at kunne forholde sig til en stadig foranderlig, komplekst og problemfyldt virkelighed. Og med en anden økonomisk politisk forståelse er der også en mulighed for, at det makroøkonomiske udfald kan blive et mere hensigtsmæssigt udfald. Der gives dermed med andre ord en større sandsynlighed for, at de politiske beslutningstagere kan designe hensigtsmæssige økonomisk politiske indgreb, når der er et behov herfor. Og det er naturligvis ikke, når økonomien er inde i et stabilt og harmonisk vækstforløb, at der skal gribes ind økonomisk politisk, men behovet er til stede, når de økonomiske konjunkturer vender og/eller der opstår væsentlige økonomiske ubalancer (internt som eksternt). Opnås der som en konsekvens heraf en større harmoni på det makroøkonomiske plan, bliver spændingerne generelt i samfundet – nationalt som internationalt – vel også mindre. Og er dette ikke en smuk tiltænkt problemløsende effektivitet at tildele økonomi som fag?

24 Med Dow (2003:214): "His starting point was realist, namely the existence of a real world, however poorly we understand it. Furthermore, what he did know about the real world, based on experience, was that it is complex and evolving, which explains the limitations of our understanding".

8. Litteratur

- [1] Andersen, Torben M. (2000): *Makroteori*, fra bogen **Udviklingslinier i økonomisk teori**, redigeret af Chr. Hjorth-Andersen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2000, pp. 19-46.
- [2] Arestis, Philip (1996): *Post-Keynesian economics: towards coherence*, Cambridge Journal of Economics 1996, pp. 111-35.
- [3] Barro, R. & Grossman, H. (1971): *A General Disequilibrium Model of Income and Employment*, American Economic Review 1971, pp. 82-93.
- [4] Bateman, Bradley W. (2003): *The end of Keynes and philosophy?* fra bogen **The philosophy of Keynes's economics**, Runde, J. & Mizuhara, S. (eds.), Routledge 2003, pp. 71-84.
- [5] Chick, Victoria (1995): *Is there a case for Post Keynesian economics?*, Scottish Journal of Political Economy, February 1995, pp. 20-36.
- [6] Clower, Robert (1965): *The Keynesian Counter-Revolution: A Theoretical appraisal*, fra bogen **The Theory of Interest Rates**, Hahn & Brechling (eds.), Macmillan Book Company 1965, pp. 103-25.
- [7] Collected Writings of John Maynard Keynes Vol. XIII: *The General Theory and After – Part I: Preparation*, Macmillan & Cambridge University Press 1973.
- [8] Collected Writings of John Maynard Keynes Vol. XIV: *The General Theory and After – Part II: Defense and Development*, Macmillan & Cambridge University Press 1973.
- [9] Davidsen, Bjørn-Ivar (2004): *Kritisk realisme og økonomisk-vitenskapelig arbeid*, Norsk Økonomisk Tidsskrift 2004, pp. 62-76.

- [10] Davidsen, Bjørn-Ivar (2004a): *Keynes i fortid og framtid: idéhistorie og teoriutvikling*, Rapport 2004:7, Høgskolen i Østfold.
- [11] Davidson, Paul (2005): *Responses to Lavoie, King, and Dow on what Post Keynesianism is and who is a Post Keynesian*, Journal of Post Keynesian Economics, Spring 2005, pp. 393-408.
- [12] Davidson, Paul (2003-4): *Setting the record straight on A history of Post Keynesian Economics*, Journal of Post Keynesian Economics, Winter 2003-4, pp. 245-72.
- [13] Davidson, Paul (1991): *Is Probability Theory Relevant for Uncertainty? A Post Keynesian Perspective*, The Journal of Economic Perspectives, Winter 1991, pp. 129-43.
- [14] Davidson, Paul (1984): *Reviving Keynes's revolution*, Journal of Post Keynesian Economics, Summer 1984, pp. 561-75.
- [15] Davidson, Paul (1982-3): *Rational expectations: a fallacious foundation for studying crucial decision-making processes*, Journal of Post Keynesian Economics, Winter 1982-3, pp. 182-98.
- [16] Davis, John B. (1998): *Davidson, non-ergodicity and individuals* fra bogen *Method, Theory and Policy in Keynes – Essays in Honour of Paul Davidson: Volume Three*, Arestis, Philip (ed.), Edward Elgar 1998, pp. 1-16.
- [17] Davis, John B. (1987): *Three principles of post Keynesian methodology*, Journal of Post Keynesian Economics, Summer 1987, pp. 552-64.
- [18] Dow Sheila C. (2003): *Probability, uncertainty and convention: Economists' knowledge and the knowledge of economic actors* fra bogen **The philosophy of Keynes's economics**, Runde, J. & Mizuhara, S. (eds.), Routledge 2003, pp. 207-15.

- [19] Dow, Sheila C. (1999): *Post Keynesianism and critical realism: What is the connection?*, Journal of Post Keynesian Economics, Fall 1999, pp. 15-33.
- [20] Dow, Sheila C. (1995): *The appeal of neoclassical economics: some insights from Keynes's epistemology*, Cambridge Journal of Economics 1995, pp. 715-33.
- [21] Eichner, Alfred S. & Kregel, J.A. (1975): *An Essay on Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics*, Journal of Economic Literature December 1975, pp. 1293-1314.
- [22] Hicks, John (1980-81): *IS-LM: an explanation*, Journal of Post Keynesian Economics, Winter 1980-81, pp. 139-54.
- [23] Hicks, John (1979): *Causality in Economics*, Basil Blackwell 1979.
- [24] Hicks, John (1976): *Time in Economics*, her fra bogen *The Economics of John Hicks*, Basil Blackwell 1984, pp. 263-80.
- [25] Hicks, John (1937): *Mr. Keynes and the "Classics"; A Suggested Interpretation*, Econometrica 1937, pp. 147-59.
- [26] Jespersen, Jesper (2003): *Makroøkonomisk metode: Keynes og lærebøgerne – to adskilte verdener*, Økonomi & Politik 2003:4, pp. 33-46.
- [27] Jespersen, Jesper (2002): *John Maynard Keynes – Den makroøkonomiske teoris oprindelse og udvikling*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2002.
- [28] Keynes, John Maynard (1936): *The General Theory of Employment, Interest and Money*, The Collected Writings of John Maynard Keynes Vol. VII, Macmillan & Cambridge University Press 1973.

- [29] Kregel, Jan (1977): *On the Existence of Expectations in English Neoclassical Economics*, *The Journal of Economic Literature*, June 1977, pp. 495-500.
- [30] Lawson, Tony (2003): *Keynes's realist orientation fra bogen **The philosophy of Keynes's economics***, Runde, J. & Mizuhara, S. (eds.), Routledge 2003, pp. 159-69.
- [31] Lawson, Tony (1999): *Connections and distinctions: Post Keynesian and critical realism*, *Journal of Post Keynesian Economics* Fall 1999, No. 1, pp. 3-14.
- [32] Malinvaud, Edmund (1980): *Profitability and Unemployment*, Cambridge University Press 1980.
- [33] Malinvaud, Edmund (1977): *The Theory of Unemployment Reconsidered*, Basil Blackwell Oxford 1977.
- [34] McKenna, Edward J. & Zannoni, Diane C. (1999): *Post Keynesian economics and critical realism: a reply to Parsons*, *Journal of Post Keynesian Economics*, Fall 1999, pp. 57-70.
- [35] McKenna, Edward J. & Zannoni, Diane C. (1998): *Post Keynesian economics and the philosophy of individualism*, *Journal of Post Keynesian Economics*, Winter 1997-98, pp. 235-49.
- [36] Modigliani, Franco (1944): *Liquidity Preference and the Theory of Interest and Money*, *Econometrica* January 1944, pp. 45-88.
- [37] Muelbauer, J. & Portes, R. (1978): *Macroeconomic Models with Quantity Rationing*, *The Economic Journal* 1978, pp. 788-821.

- [38] O'Donnell, Rod (2003): *The thick and the thin of controversy* fra bogen **The philosophy of Keynes's economics**, Runde, J. & Mizuhara, S. (eds.), Routledge 2003, pp. 85-99.
- [39] Olesen, Finn (2007): *Med John Maynard Keynes som inspirator – et arbejde i teoriehistorie og økonomisk metodologi*, Ph.d.-afhandling Nr. 54/2007, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitetscenter.
- [40] Olesen, Finn (2007a): *Aggregate Supply and Demand Analysis – A note on a 1963 Post Keynesian Macroeconomic textbook*, kommende Working Paper, Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi, Syddansk Universitet.
- [41] Olesen, Finn (2006): *Rational economic man og Bounded Rationality – nogle betragtninger over rationalitetsbegrebet i økonomisk teori*, Working Paper 71/06, Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi, Syddansk Universitet.
- [42] Patinkin, Don (1956): *Money, Interest and Prices*, New York 1956.
- [43] Romer, David (1993): *The New Keynesian Synthesis*, The Journal of Economic Perspectives 1993 No. 1, pp. 5-22.
- [44] Rotheim, Roy J. (1999): *Post Keynesian economics and realist philosophy*, Journal of Post Keynesian Economics, Fall 1999, pp. 71-103.
- [45] Runde, Jochen (2003): *On some explicit links between Keynes's A Treatise on Probability and The General Theory* fra bogen **The philosophy of Keynes's economics**, Runde, J. & Mizuhara, S. (eds.), Routledge 2003, pp. 46-54.
- [46] Skidelsky, Robert (1992): *John Maynard Keynes – Volume Two: The Economist as Saviour, 1920-1937*, Macmillan 1992.

- [47] Snowdon, Brian et al. (1996): *A Modern Guide to Macroeconomics. An Introduction to Competing Schools of Thought*, Edward Elgar 1996.
- [48] Yndgaard, Ebbe (1978): *GDM – Computerization of micro-founded macro econometric models*, Skrifter fra Aarhus Universitets Økonomiske Institut nr. 26, Århus 1978.

Department of Environmental and Business Economics
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi (IME)

IME WORKING PAPERS

ISSN: 1399-3224

Issued working papers from IME

Udgivne arbejdsrapporter fra IME

No.

1/99	Frank Jensen Niels Vestergaard Hans Frost	<i>Asymmetrisk information og regulering af forurening</i>
2/99	Finn Olesen	<i>Monetær integration i EU</i>
3/99	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Regulation of Renewable Resources in Federal Systems: The Case of Fishery in the EU</i>
4/99	Villy Søgaard	<i>The Development of Organic Farming in Europe</i>
5/99	Teit Lüthje Finn Olesen	<i>EU som handelsskabende faktor?</i>
6/99	Carsten Lynge Jensen	<i>A Critical Review of the Common Fisheries Policy</i>
7/00	Carsten Lynge Jensen	<i>Output Substitution in a Regulated Fishery</i>
8/00	Finn Olesen	<i>Jørgen Henrik Gelting – En betydende dansk keynesianer</i>
9/00	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Moral Hazard Problems in Fisheries Regulation: The Case of Illegal Landings</i>
10/00	Finn Olesen	<i>Moral, etik og økonomi</i>

11/00	Birgit Nahrstedt	<i>Legal Aspect of Border Commuting in the Danish-German Border Region</i>
12/00	Finn Olesen	<i>Om Økonomi, matematik og videnskabelighed - et bud på provokation</i>
13/00	Finn Olesen Jørgen Drud Hansen	<i>European Integration: Some stylised facts</i>
14/01	Lone Grønbæk	<i>Fishery Economics and Game Theory</i>
15/01	Finn Olesen	<i>Jørgen Pedersen on fiscal policy - A note</i>
16/01	Frank Jensen	<i>A Critical Review of the Fisheries Policy: Total Allowable Catches and Rations for Cod in the North Sea</i>
17/01	Urs Steiner Brandt	<i>Are uniform solutions focal? The case of international environmental agreements</i>
18/01	Urs Steiner Brandt	<i>Group Uniform Solutions</i>
19/01	Frank Jensen	<i>Prices versus Quantities for Common Pool Resources</i>
20/01	Urs Steiner Brandt	<i>Uniform Reductions are not that Bad</i>
21/01	Finn Olesen Frank Jensen	<i>A note on Marx</i>
22/01	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Hot air in Kyoto, cold air in The Hague</i>
23/01	Finn Olesen	<i>Den marginalistiske revolution: En dansk spire der ikke slog rod?</i>
24/01	Tommy Poulsen	<i>Skattekonkurrence og EU's skattestruktur</i>
25/01	Knud Sinding	<i>Environmental Management Systems as Sources of Competitive Advantage</i>
26/01	Finn Olesen	<i>On Machinery. Tog Ricardo fejl?</i>
27/01	Finn Olesen	<i>Ernst Brandes: Samfundsspørgsmaal - en kritik af Malthus og Ricardo</i>
28/01	Henrik Herlau Helge Tetzschner	<i>Securing Knowledge Assets in the Early Phase of Innovation</i>
29/02	Finn Olesen	<i>Økonomisk teorihistorie Overflødig information eller brugbar ballast?</i>

30/02	Finn Olesen	<i>Om god økonomisk metode – beskrivelse af et lukket eller et åbent socialt system?</i>
31/02	Lone Grønbæk Kronbak	<i>The Dynamics of an Open Access: The case of the Baltic Sea Cod Fishery – A Strategic Approach -</i>
32/02	Niels Vestergaard Dale Squires Frank Jensen Jesper Levring Andersen	<i>Technical Efficiency of the Danish Trawl fleet: Are the Industrial Vessels Better Than Others?</i>
33/02	Birgit Nahrstedt Henning P. Jørgensen Ayoe Hoff	<i>Estimation of Production Functions on Fishery: A Danish Survey</i>
34/02	Hans Jørgen Skriver	<i>Organisationskulturens betydning for vidensdelingen mellem daginstitutionsledere i Varde Kommune</i>
35/02	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Rent-seeking and grandfathering: The case of GHG trade in the EU</i>
36/02	Philip Peck Knud Sinding	<i>Environmental and Social Disclosure and Data-Richness in the Mining Industry</i>
37/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Fighting windmills? EU industrial interests and global climate negotiations</i>
38/03	Finn Olesen	<i>Ivar Jantzen – ingeniøren, som beskæftigede sig med økonomi</i>
39/03	Finn Olesen	<i>Jens Warming: den miskendte økonom</i>
40/03	Urs Steiner Brandt	<i>Unilateral actions, the case of international environmental problems</i>
41/03	Finn Olesen	<i>Isi Grünbaum: den politiske økonom</i>
42/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Hot Air as an Implicit Side Payment Arrangement: Could a Hot Air Provision have Saved the Kyoto-Agreement?</i>

43/03	Frank Jensen Max Nielsen Eva Roth	<i>Application of the Inverse Almost Ideal Demand System to Welfare Analysis</i>
44/03	Finn Olesen	<i>Rudolf Christiani – en interessant rigsdagsmand?</i>
45/03	Finn Olesen	<i>Kjeld Philip – en økonom som også blev politiker</i>
46/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Bureaucratic Rent-Seeking in the European Union</i>
47/03	Bodil Stilling Blichfeldt	<i>Unmanageable Tourism Destination Brands?</i>
48/03	Eva Roth Susanne Jensen	<i>Impact of recreational fishery on the formal Danish economy</i>
49/03	Helge Tetzschner Henrik Herlau	<i>Innovation and social entrepreneurship in tourism - A potential for local business development?</i>
50/03	Lone Grønbæk Kronbak Marko Lindroos	<i>An Enforcement-Coalition Model: Fishermen and Authorities forming Coalitions</i>
51/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>The Political Economy of Climate Change Policy in the EU: Auction and Grandfathering</i>
52/03	Tipparat Pongthanapanich	<i>Review of Mathematical Programming for Coastal Land Use Optimization</i>
53/04	Max Nielsen Frank Jensen Eva Roth	<i>A Cost-Benefit Analysis of a Public Labelling Scheme of Fish Quality</i>
54/04	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Fisheries Management with Multiple Market Failures</i>
55/04	Lone Grønbæk Kronbak	<i>A Coalition Game of the Baltic Sea Cod Fishery</i>

56/04	Bodil Stilling Blichfeldt	<i>Approaches of Fast Moving Consumer Good Brand Manufacturers Product Development “Safe players” versus “Producers”: Implications for Retailers’ Management of Manufacturer Relations</i>
57/04	Svend Ole Madsen Ole Stegmann Mikkelsen	<i>Interactions between HQ and divisions in a MNC - Some consequences of IT implementation on organizing supply activities</i>
58/04	Urs Steiner Brandt Frank Jensen Lars Gårn Hansen Niels Vestergaard	<i>Ratcheting in Renewable Resources Contracting</i>
59/04	Pernille Eskerod Anna Lund Jepsen	<i>Voluntary Enrolment – A Viable Way of Staffing Projects?</i>
60/04	Finn Olesen	<i>Den prækeynesianske Malthus</i>
61/05	Ragnar Arnason Leif K. Sandal Stein Ivar Steinshamn Niels Vestergaard	<i>Actual versus Optimal Fisheries Policies: An Evaluation of the Cod Fishing Policies of Denmark, Iceland and Norway</i>
62/05	Bodil Stilling Blichfeldt Jesper Rank Andersen	<i>On Research in Action and Action in Research</i>
63/05	Urs Steiner Brandt	<i>Lobbyism and Climate Change in Fisheries: A Political Support Function Approach</i>
64/05	Tipparat Pongthanapanich	<i>An Optimal Corrective Tax for Thai Shrimp Farming</i>
65/05	Henning P. Jørgensen Kurt Hjort-Gregersen	<i>Socio-economic impact in a region in the southern part of Jutland by the establishment of a plant for processing of bio ethanol</i>
66/05	Tipparat Pongthanapanich	<i>Options and Tradeoffs in Krabi’s Coastal Land Use</i>
67/06	Tipparat Pongthanapanich	<i>Optimal Coastal Land Use and Management in Krabi, Thailand: Compromise Programming Approach</i>

68/06	Anna Lund Jepsen Svend Ole Madsen	<i>Developing competences designed to create customer value</i>
69/06	Finn Olesen	<i>Værdifri samfundsvidenskab? - nogle refleksioner om økonomi</i>
70/06	Tipparat Pongthanapanich	<i>Toward Environmental Responsibility of Thai Shrimp Farming through a Voluntary Management Scheme</i>
71/06	Finn Olesen	<i>Rational Economic Man og Bounded Rationality – Nogle betragtninger over rationalitetsbegrebet i økonomisk teori</i>
72/06	Urs Steiner Brandt	<i>The Effect of Climate Change on the Probability of Conservation: Fisheries Regulation as a Policy Contest</i>
73/06	Urs Steiner Brandt Lone Grønbæk Kronbak	<i>Robustness of Sharing Rules under Climate Change. The Case of International Fisheries Agreements</i>
74/06	Finn Olesen	<i>Lange and his 1938-contribution – An early Keynesian</i>
75/07	Finn Olesen	<i>Kritisk realisme og post keynesianisme.</i>
76/07	Finn Olesen	<i>Aggregate Supply and Demand Analysis – A note on a 1963 Post Keynesian Macroeconomic textbook.</i>
77/07	Finn Olesen	<i>Betydningen af Keynes' metodologi for aktuel makroøkonomisk forskning – En Ph.D. forelæsning.</i>